

واکاوی نقش زعفران در اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی

(مورد مطالعه: دهستان رشتخوار)

صادق اصغری لقمجانی^{۱*} و علی ایزدی^۲

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه زابل

۲- دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه زابل

*نویسنده مسئول: E-mail: Asghari2750@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۴/۸/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۸

چکیده

با عنایت به اینکه تولید زعفران بار مالی و تخصصی چندانی برای روستاییان ندارد و قیمت بسیار بالای آن می‌تواند زمینه مناسبی را برای کسب درآمد در نواحی روستایی ایجاد نماید، تحقیق حاضر با هدف واکاوی نقش زعفران در اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی انجام گردیده است. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. مطالعات میدانی تحقیق، در سطح روستا و خانوار صورت گرفته است. با توجه به تعداد کل خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه و استفاده از فرمول کوکران، ۳۵۵ خانوار زعفران‌کار به عنوان حجم نمونه خانوار محاسبه گردید. برای اجرای تحقیق، ابتدا ضمن مطالعات اسنادی و بازدیدهای اولیه میدانی، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها، متناسب با شرایط روستاهای مورد مطالعه تعیین گردید. سپس جمع‌آوری داده‌ها براساس شاخص‌های انتخابی و با استفاده از پرسشنامه‌های روستا و خانوار انجام شده است. در این تحقیق، روابی ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه‌ها)، توسط اساتید دانشگاه، کارشناسان و مدیران توسعه روستایی مورد تأیید قرار گرفت. همچنین پایایی پرسشنامه‌ها نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از تحلیل‌های آماری و فضایی و نرم‌افزارهای ArcGIS و SPSS, Expert choice استفاده گردید. یافته‌های پژوهش مؤید آن است که تولید زعفران در بهبود سطح اشتغال روستاهای دهستان رشتخوار تأثیر شگرفی دارد و این امر باعث تقویت انگیزه ماندگاری خانوارهای ساکن در این دهستان شده است. لذا با اتخاذ راهبردهای مناسب، بایستی زمینه لازم برای تولید بیشتر زعفران در این روستاها را فراهم نمود.

واژه‌های کلیدی: اشتغال‌زایی، خانوارهای روستایی، زعفران، دهستان رشتخوار

مقدمه

در حال حاضر، در بیشتر کشورهای جهان (ثروتمند یا فقیر)، بخش کشاورزی به عنوان اولین بخش اقتصاد و عرضه کننده عوامل اساسی زندگی بشر نقش مهمی را ایفا می‌نماید (Afrakhteh et al., 2014). به عبارت دیگر، بخش کشاورزی دارای نقش اساسی در حیات اقتصادی جوامع سرتاسر جهان متناسب با اقلیم‌های آن‌ها می‌باشد (FalSoleiman et al., 2013). در واقع، از میان سرمایه‌گذاری‌های مربوط به بخش‌های مختلف اقتصادی، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است. زیرا سرمایه‌گذاری در این بخش می‌تواند موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش شود (Amini & Falihi, 1998).

هم اکنون از بین محصولات کشاورزی، زعفران به عنوان محصولی استراتژیک و صادراتی توانسته است، اشتغال‌زایی چشم‌گیری را به خود اختصاص دهد. این محصول بنا به دلایلی همچون سازگاری با بارندگی کم، نیاز کم به منابع آبی درآمدزایی بالای آن نسبت به سایر محصولات کشاورزی، قابلیت نگهداری محصول با هزینه اندک و در عین حال طولانی مدت، کوتاه بودن دوره کشت و از همه مهم‌تر اشتغال‌زایی آن و جلوگیری از مهاجرت روستاییان، به طور چشم‌گیری قابل توجه است (Ebrahimi, 2009).

برخی از کارشناسان بر این عقیده‌اند که زعفران برای تولید به سرمایه کمی نیاز دارد و قدرت آن را دارد که با سرمایه کم‌تر، تعداد شغل بیشتری را ایجاد نماید. لذا در کشت زعفران تعداد کارگران به کار گرفته شده به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته، این امر می‌تواند منجر به کاهش بیکاری شود. بر این اساس کشت این محصول در وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زعفرانکاران تأثیر فوق‌العاده‌ای دارد (Anonymous, 2006).

بر طبق آمار تولید زعفران در سطح کشور، در سال ۱۳۹۱ حدود ۲۰۰ تن زعفران در ایران تولید شده که این مقدار در سال ۱۳۹۲ به ۲۵۰ تن افزایش پیدا کرده است (Iran Customs Administration, 2014) که با این میزان، کشور ما بزرگ‌ترین تولید کننده زعفران جهان محسوب می‌گردد (Akbarzadeh, 2003). در این راستا، با توجه به سازگاری زعفران با شرایط اقلیمی استان‌های خراسان رضوی و جنوبی، سطح

زیر کشت آن در این دو استان، بیش از ۷۰۰۰۰ هکتار می‌باشد که ۵۷۰۰۰ هکتار آن در خراسان رضوی و ۱۳۰۰۰ هکتار نیز در خراسان جنوبی است (Jihad-e-Agriculture Organization of Khorasan Razavi Province, 2012). بدین ترتیب بیش از ۹۵ درصد تولید کل زعفران ایران از این مناطق بدست می‌آید (Aghaei & Rezagholizadeh, 2011). در این راستا، شهرستان رشتخوار در استان خراسان رضوی از شهرستان‌های مطرح در تولید زعفران محسوب می‌گردد. بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام شده در شهرستان رشتخوار و ارزیابی تأثیر عوامل مختلف مؤثر بر کشت زعفران در این شهرستان، دهستان‌های شهرستان رشتخوار دارای شرایط لازم جهت کاشت و افزایش سطح زیر کشت این محصول می‌باشند. زیرا این شهرستان، «از نظر تمامی عناصر اقلیمی از جمله رطوبت نسبی، عرض جغرافیایی، طول روز و ساعات آفتابی، بارش، تبخیر و تعرق و سایر عوامل مثل توپوگرافی، وضعیت زمین، خاک و منابع آب، دارای شرایط قابل قبولی برای این محصول می‌باشد» (Kamyabi et al., 2014). در این راستا، از بین دهستان‌های مختلف این شهرستان، دهستان رشتخوار بخش عمده تولید این شهرستان را به خود اختصاص می‌دهد (Jihad-e-Agriculture Management of Roshtkhar County, 2013). هدف این تحقیق بررسی نقش زعفران در اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی و پاسخ به این سؤال اساسی است که وضعیت تولید زعفران و اشتغال حاصل از آن در روستاهای این دهستان چگونه است؟

تردید نیست که اشتغال در تمام مباحث اقتصادی، یک بحث کلیدی و استراتژیک است. زیرا تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می‌تواند اثرات مثبت یا منفی در چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد (Taghdisi et al., 2012).

با توجه به این که ایران به عنوان یک کشور نفتی شناخته می‌شود، متأسفانه به دلیل اتکای بیش از حد به نفت، بخش کشاورزی آن مغفول مانده است. با این حال، در چند سال اخیر، با شدت یافتن تحریم‌ها، استراتژی‌هایی برای کاهش مخاطرات اقتصادی کشور و دستیابی به توسعه پایدار در پیش گرفته شده است تا بخش کشاورزی

هنگام کاشت، داشت و برداشت در فصول بیکاری کشاورزان، از جمله دلایلی هستند که برتری چشم‌گیر اهمیت زعفران را آشکار می‌سازد (Esmailpour & Kardovani, 2010).

با توجه به اینکه ایران بیش از ۹۵ درصد تولید جهانی زعفران را در اختیار دارد و بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده این محصول در جهان محسوب می‌گردد (Masoumzadeh et al., 2013)، مطالعات خارجی قابل توجهی در ارتباط با درآمدزایی و اشتغال‌زا بودن تولید زعفران صورت نگرفته است. ولی در ایران به این مسأله، در مطالعات مختلفی توجه شده است که در ادامه بحث به مهمترین موارد مرتبط اشاره می‌گردد:

دیلمر و همکاران (Deller et al., 1993)، در پژوهش خویش در ارتباط با ضریب اشتغال‌زایی، به تعیین این ضریب برای بخش‌های مختلف اقتصادی در چهارچوب یک الگوی داده - ستانده پرداخته‌اند. نتایج پژوهش، ضریب اشتغال‌زایی را کل تغییرات اشتغال نسبت به تغییر در یک واحد نیروی کار شاغل در یک بخش به خصوص دانسته و بر این اساس، ضریب اشتغال‌زایی بخش کشاورزی، ۲/۱۱۶ به دست آمده است.

نیکویی و همکاران (Nikoui et al., 2007)، در پژوهش‌های خویش پیرامون اشتغال‌زایی بخش کشاورزی نشان داده‌اند که به طور متوسط در هر هکتار زراعت چغندر قند، ۱۴۰/۴۸ نفر روز نیروی کار در کشور استفاده شده است که بیشترین میزان استفاده از آن به ترتیب در فعالیتهای مربوط به وجین و تنک، برداشت و آبیاری بوده است. از طرف دیگر، به طور متوسط ۷/۱۵ نفر روز نیروی کار از مرحله تولید تا تبدیل هر تن چغندر قند در استان‌های مورد بررسی مشغول به کار بوده‌اند که بر این اساس سالانه ۲۵۳۲۰۷ نفر در صنعت چغندر قند کشور اشتغال کامل دارد.

صبور بیلندی و ودیعی (Sabour Bilandi & Vadiei, 2007)، در پژوهشی به بررسی اقتصادی زعفران و تأثیر آن بر درآمد کشاورزان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که عواملی از جمله خرده مالکی، کم آبی، وجود نیروی کار در خانواده‌ها و دانش بومی باعث گردیده زعفران جایگاه خود را در منطقه حفظ نماید. در این راستا، حدود ۳۸ درصد زعفرانکاران سهم درآمدشان از آن محصول را بیش از ۵۰ درصد و ۳۱ درصد بهره‌برداران

در اقتصاد ایران جایگزین بخش نفت گردد (Karim et al., 2014).

اطلاعات موجود مؤید آن است که بخش کشاورزی در ایران بیش از یک سوم تولید ناخالص ملی و بیش از یک چهارم اشتغال و حدود ۸۷ درصد از نیازهای غذایی کشور و نزدیک به ۳۶ درصد از صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص داده است (FalSoleiman et al., 2013). بر این اساس، بخش کشاورزی از جهت ارزآوری و قابلیت صادرات و اشتغال‌زایی شرایط مناسبی را دارا است (Shahvali, 2004).

در این میان، از بین محصولات کشاورزی ایران، زعفران از جمله ارزشمندترین محصولات است که با توجه به ویژگی‌های خاص خود، امکان اشتغال‌زایی و گسترش تولید و صادرات آن وجود دارد (Rezapour & Mortazavi, 2010). بر اساس بررسی‌هایی که در زمینه اشتغال‌زایی تولید زعفران به عمل آمده است، در مجموع گردش کار سالانه زعفران یک درصد در مرحله کاشت، ۲۴ درصد در مرحله داشت و ۷۵ درصد در مرحله جداسازی کلاله ذکر شده است که در این مراحل سه گانه تولید با میانگین ۱۹۷ نفر روز نیروی لازم در سال برای هر هکتار به ترتیب ۴۰ درصد در مرحله کاشت، ۵۰ درصد در مرحله داشت و ۸۰ درصد نیروی کار در مرحله برداشت را زنان تشکیل می‌دهند (Sadeghi, 2008).

این امر نشان دهنده آن است که زعفران نه تنها از نظر ایجاد درآمد، معیشتی مناسب برای خانوارها مهیا کرده است، بلکه توانسته است اشتغال‌زایی مناسبی برای مردم فراهم سازد. بر این اساس چنانچه به هر دلیلی زعفران از منطقه حذف گردد، کشاورزان با بیکاری فراوانی مواجه خواهند شد و برای تأمین معیشت خود مجبور به ترک روستا و مهاجرت به شهر برای امور کارگری هستند (Sabour Bilandi & Vadiei, 2007). بنابراین در

میان محصولات صادراتی کشاورزی، زعفران جایگاه ویژه‌ای از نظر اشتغال‌زایی در بین محصولات صادراتی ایران دارد (Mousavi et al., 2009).

به هر حال، خواص ویژه و با ارزش زعفران با توجه به ارزش افزوده بالا و مزیت نسبی منطقه‌ای آن، لزوم توجه بیشتر به مسائل کشت، اشتغال‌زایی، بازاریابی و درآمدزایی بالای آن را بیش از پیش آشکار می‌سازد. در واقع ارزش اقتصادی بسیار بالای زعفران، قدرت جذب نیروی کار در

آن در خانوارهای روستایی ایران انجام شده است. بر این اساس، تردیدی نیست که فقدان موانع و محدودیت‌های تولید زعفران و گرایش روستاییان برای تولید بیشتر این محصول استراتژیک، منجر به اشتغالزایی و متعاقب آن پیامدهای متنوعی در سطح روستاها می‌گردد (شکل ۱).

مواد و روش‌ها

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان رشتخوار با مساحتی بالغ بر ۴۳۶۰ کیلومتر مربع از شهرستان‌های استان خراسان رضوی می‌باشد. این شهرستان از شمال و غرب به تربت حیدریه، از شرق و جنوب شرقی به شهرستان خواف و از جنوب به شهرستان گناباد مشرف است (شکل ۲). این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و جنگل و چهار دهستان با نام‌های رشتخوار و آستانه در بخش مرکزی و جنگل و شعبه در بخش جنگل می‌باشد. محدوده مورد مطالعه (دهستان رشتخوار) دارای یک شهر و ۲۶ روستای دارای سکنه و ۱۷۰۵۴ نفر جمعیت می‌باشد که ۲۰ درصد از جمعیت آن در شهر و ۸۰ درصد آن در نقاط روستایی ساکن می‌باشند (Khorasan Razavi Governorship, 2015). بر اساس اطلاعات موجود، محصول زعفران از جمله محصولاتی است که کشت آن در شهرستان رشتخوار بسیار رایج می‌باشد، به گونه‌ای که سطح زیر کشت آن در این شهرستان ۴۸۰۰ هکتار می‌باشد. با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بهتر دهستان رشتخوار نسبت به سایر دهستان‌های این شهرستان، بخش قابل توجهی از سطح زیرکشت و تولید زعفران به این دهستان تعلق دارد (Jihad-e-Agriculture Management of Roshtkhar County, 2014).

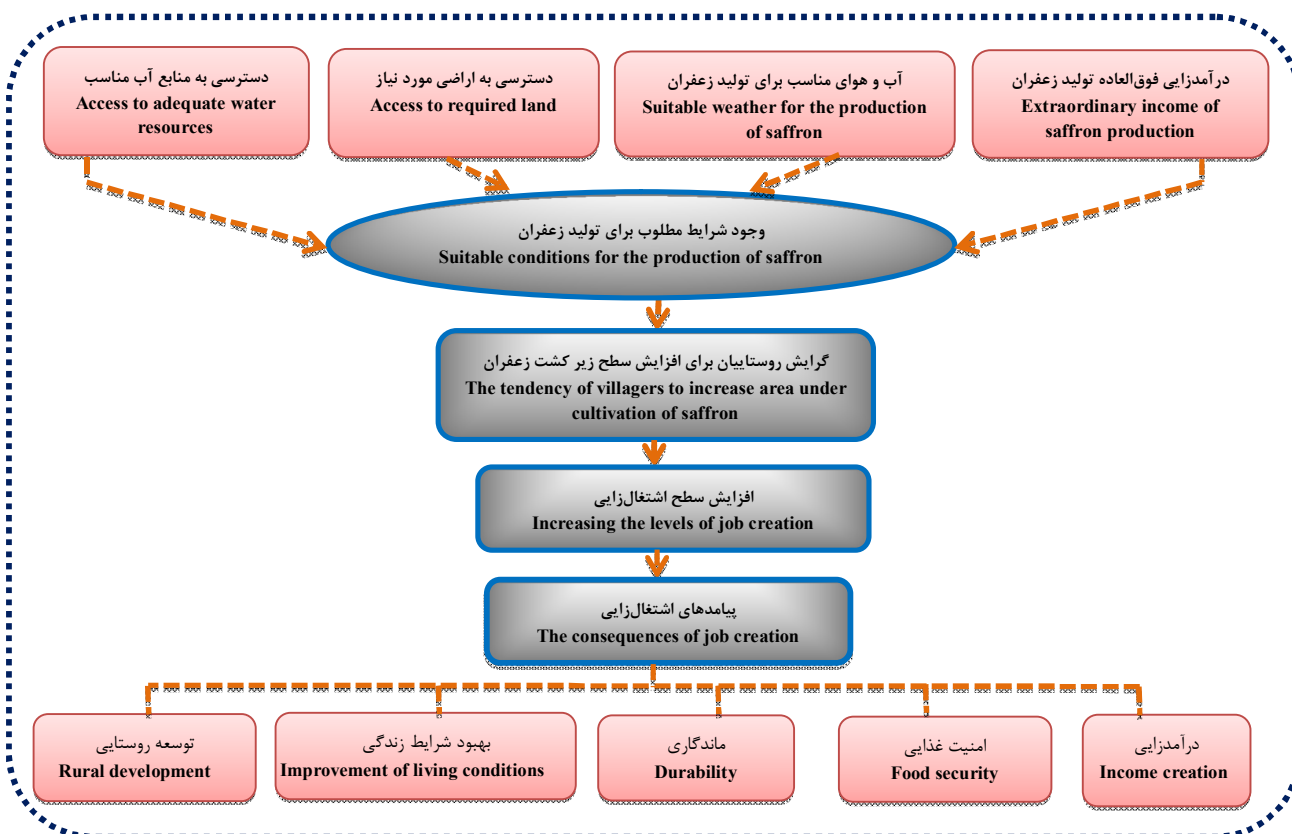
بین ۲۵ تا ۵۰ درصد درآمدشان را از زعفران تأمین می‌گردد که نقش مهم زعفران را در اقتصاد خانوارهای روستایی نشان می‌دهد.

سلامی و انصاری (Salami & Ansari, 2009) نیز در پژوهشی به بررسی نقش کشاورزی در ایجاد اشتغال و توزیع درآمد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که زیر بخش‌های کشاورزی دارای پتانسیل بالایی در ایجاد اشتغال کوتاه مدت هستند. همچنین توسعه این زیربخش‌ها ضمن آنکه موجبات افزایش قابل توجه درآمد خانوارها را فراهم می‌کند، از جهت ایجاد درآمد برای گروه‌های حاکم و متوسط درآمدی روستا و کاهش شکاف درآمدی نیز دارای اولویت می‌باشد.

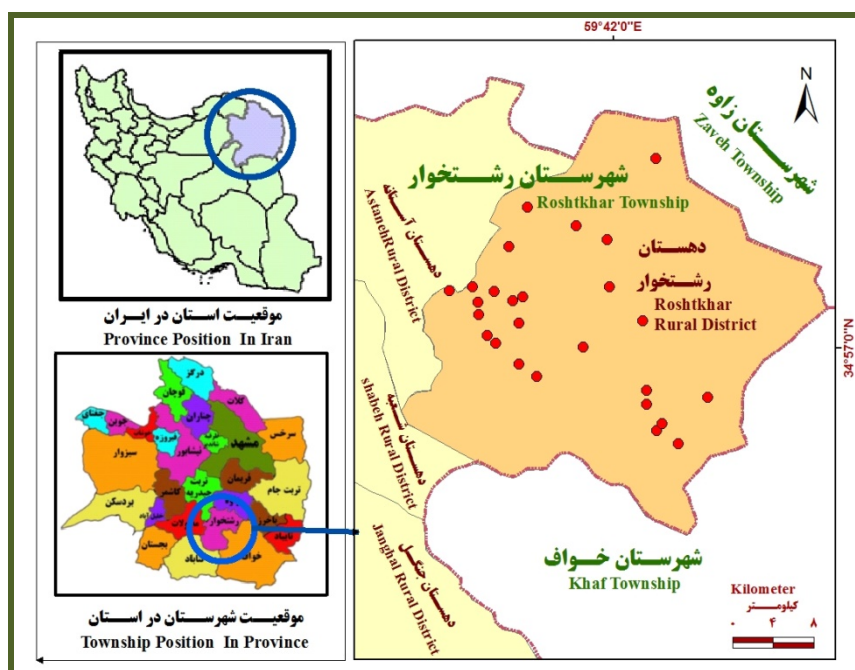
ابراهیمی (Ebrahimi, 2009)، طی پژوهشی به بررسی نقش کشت زعفران در اقتصاد روستایی دهستان زاوه در شهرستان زاوه پرداختند. بر اساس نتایج پژوهش، بین سن و سواد و نوع مالکیت اراضی کشاورزی بهره‌برداران و سطح عملکرد محصول زعفران رابطه معناداری بدست نیامد و گرچه عملکرد زعفران در منطقه در مقایسه با سطح جهانی بسیار پایین است اما با این وجود، کشت زعفران نقش مؤثری در درآمدزایی و اشتغالزایی و اقتصاد روستایی دهستان زاوه دارد. همچنین در دهستان زاوه، توان‌های بالای طبیعی و انسانی برای گسترش کشت زعفران و فعالیت کشاورزی وجود دارد که با بهبود عملکرد سازمان جهاد کشاورزی، تعاونی‌ها و بانک‌ها در زمینه ارزیابی خدمات بهتر می‌توان به عملکرد بالاتری از محصول دست یافت.

اسماعیل پور و کردوانی (Esmailpour & Kardovani, 2010) در پژوهشی راجع به نقش محصولات کشاورزی با تأکید بر زعفران در توسعه روستایی شهرستان کاشمر به این نتیجه رسیدند که اثرات اقتصادی زعفران بر توسعه روستایی، رفاه و امنیت، اشتغالزایی، افزایش درآمد، تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت‌های بی‌رویه به سمت شهر به وضوح محسوس است و دهستان بالا ولایت این شهرستان، موقعیت مناسبی از لحاظ شرایط اقلیمی و آب و خاک مناسب برای کاشت زعفران در مقیاس وسیع را دارا می‌باشد.

با مروری بر پیشینه تحقیق می‌توان بیان نمود که تاکنون تحقیقات مختلفی پیرامون اثرات اقتصادی و اجتماعی زعفران و در برخی موارد در ارتباط با اثرات اشتغالزایی

شکل ۱. عوامل مؤثر در اشتغال‌زایی زعفران و پیامدهای ناشی از آن در روستاها (مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴)
 Fig. 1. Factors influencing saffron job creation and its consequences in villages (Drawn: Authors, 2015)

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه (ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۴)
 Fig. 2. Geographical position of the studied area (Drawn: Authors, 2015)

روش تحقیق

اعضای شورای اسلامی روستاها، خبرگان محلی یا ریش‌سفیدان ساکن در آنها تکمیل گردید.

در این تحقیق، روایی ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه‌های خانوار و روستا)، توسط ۱۱ نفر از نخبگان (اساتید دانشگاه)، کارشناسان یا مدیران توسعه روستایی و کشاورزی مسلط بر موضوع تعیین گردید. همچنین پایایی پرسشنامه‌ها نیز با استفاده از آزمون‌آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت. مقدار محاسبه شده برای متغیرهای تحقیق بیش از ۰/۸۱ بوده است که نشان از پایایی مناسب پرسشنامه‌ها می‌باشد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و تحلیل‌های آماری و فضایی و نرم‌افزارهای IBM SPSS، Expert Choice 11، Statistics 21 و ArcGIS 10.2 استفاده گردیده است. در این راستا، برای تعیین سطح محدودیت تولید زعفران خانوارهای مورد مطالعه، بر پایه مدل ارزیابی چند معیاری (Malczewski, 1999) مراحل مختلفی شامل تشکیل ماتریس ارزیابی، تعیین وزن شاخص‌های مرتبط و نیز استاندارد نمودن داده‌ها مورد توجه بوده است. در این مطالعه، گروه‌های تصمیم‌ساز شامل نخبگان (اساتید دانشگاه)، کارشناسان یا مدیران توسعه روستایی و کشاورزی بوده‌اند. بر این اساس، ضمن مقایسه دو به دو عوامل مؤثر در محدودیت‌های تولید زعفران و سطح معیشت خانوارهای مورد مطالعه (بر اساس نظرات دریافتی از نخبگان، کارشناسان یا مدیران مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی)، اهمیت نسبی عوامل مختلف تعیین گردید. برای جمع‌بندی داده‌ها نیز از روش ترکیب وزنی (Additive Weighting Method) استفاده گردید که رابطه مورد استفاده در این روش به صورت زیر می‌باشد:

$$Z_i = \sum_j W_j X_{ij} \quad \text{رابطه ۱:}$$

Z_i = سطح محدودیت تولید ارزیابی شده برای خانوار i
 $i = 1, 2, 3, \dots, m$

W_j = درجه اهمیت شاخص j

X_{ij} = نمره استاندارد شده شاخص j برای خانوار i

پژوهش حاضر از نوع کاربردی می‌باشد که با روش توصیفی-تحلیلی، جهت بررسی پارامترهای مرتبط سود جسته و دارای دو بخش عمده در مراحل اجرایی بوده است. بخش اول را مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و استفاده از امکانات اینترنتی جهت بررسی مواردی چون ادبیات موضوع، پیشینه تحقیق، مفاهیم و غیره به خود اختصاص داده و بخش دوم در قالب پژوهش‌های میدانی جهت جمع آماری اطلاعات و تکمیل پرسشنامه انجام پذیرفته است. بدین منظور با توجه به سؤال اساسی و کلیدی تحقیق، اقدام به شاخص‌سازی در دو بخش محدودیت‌های تولید زعفران (جدول ۱) و سطح اشتغالزایی تولید زعفران خانوارهای مورد مطالعه (شکل ۳) شده است. لازم به ذکر است که شاخص‌های مورد مطالعه، متناسب با شرایط منطقه و از بین طیف گسترده‌ای از شاخص‌های مرتبط با هر بخش گزینش شده‌اند و وضعیت آنها نیز به دو صورت کمی (مثل هزینه نیروی کار) یا کیفی (مثل کیفیت تعامل افراد) مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

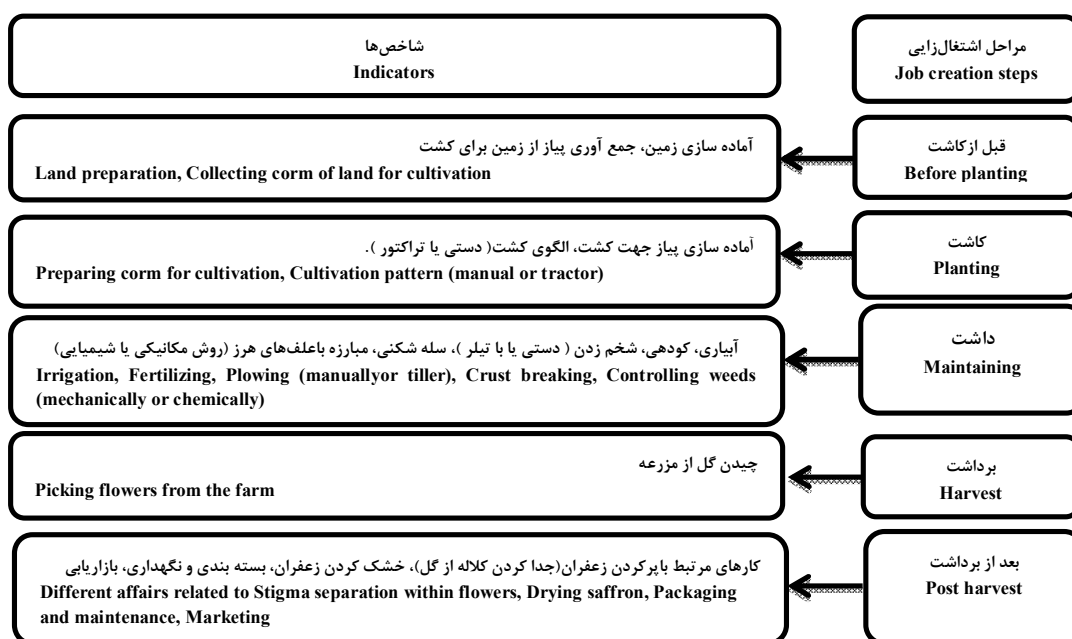
با توجه به این‌که در تحقیق حاضر، برای بررسی کارکردهای متنوع محصول استراتژیک زعفران در معیشت خانوارهای روستایی، علاوه بر تکمیل پرسشنامه‌های خانوار، تکمیل پرسشنامه خبرگان روستایی (شامل اعضای شورا، دهیار و ریش‌سفیدان ساکن در روستاها) نیز مورد توجه بوده است، برای تحقق این امر، وجود حداقل تعداد خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه، برای بررسی نظرات خبرگان روستا ضروری بوده است که بر این اساس، روستاهای با حداقل ۱۰۰ خانوار ساکن (که شامل ۱۳ روستا از ۲۶ روستای محدوده مورد مطالعه بوده)، به عنوان روستاهای نمونه تعیین گردید. سپس با توجه به تعداد خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه (۳۹۵۸ خانوار) و استفاده از فرمول کوکران (در سطح اطمینان ۹۵ درصد)، تعداد ۳۵۵ خانوار به‌عنوان خانوارهای نمونه محاسبه و در مرحله بعد، به تناسب فراوانی خانوارهای ساکن در هر روستا، تعداد خانوارهای نمونه آن روستا تعیین و با روش تصادفی ساده، خانوارهای نمونه انتخاب و نهایتاً پرسشنامه‌های خانوار با کمک سرپرستان خانوار یا همسرانشان و پرسشنامه‌های روستا نیز با کمک سه نفر از

جدول ۱. شاخص‌های مورد توجه در بررسی محدودیت‌های تولید زعفران خانوارهای مورد مطالعه

Table 1. The considered Indices in the study of saffron production constraints for studied households

ابعاد (Dimensions)	شاخص‌ها (Indices)
محیطی (Environmental)	کیفیت آب و هوا، نوع منابع آبی (چشمه، قنات، چاه و ...)، کیفیت منابع آبی، میزان دسترسی به منابع آبی، امکان سرمازدگی، اثرات خشکسالی، کیفیت خاک Weather conditions, The type of water resources (fountains, aqueducts, well, etc.), The quality of water resources, Availability of water resources, The possibility of frost, The effects of drought, Soil quality.
اجتماعی (Social)	مشارکت خانوارهای روستایی، کیفیت تعامل افراد روستا، مشارکت در امور عمرانی، مالی و آموزشی روستا، دسترسی به پیاز مرغوب Participation of rural households, The quality of interaction between people of the village, Participation in construction, Financial and educational affairs of the village, Availability of fine corm.
اقتصادی (Economic)	میزان درآمد حاصل از تولید زعفران، میزان هزینه کارگر، میزان هزینه‌های مواد اولیه، دسترسی به اراضی کشاورزی مورد نیاز، تناوب زراعی، مهارت در انتخاب پیاز مرغوب، استفاده خانوار از پیاز مرغوب Income from saffron production, Labor costs, The cost of raw materials, Access to agricultural land required, Crop rotation, Fine corm selections, Use of Fine corm

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

شکل ۳. شاخص‌های مورد توجه در بررسی سطح اشتغال‌زایی تولید زعفران

Fig 3. The considered Indices in the study of job creation level of saffron production

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

نتایج و بحث

راهنمایی (معادل ۳۶/۳ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به سطح تحصیلات لیسانس و بالاتر (معادل ۳/۹ درصد) بوده است.

نتایج حاصل از تحقیق مؤید آن است که درآمدهای حاصل از تولید زعفران در ۲۷ درصد از خانوارهای مورد

بر اساس یافته‌های تحقیق، ۷۸/۹ درصد از پاسخگویان را مردان و ۲۱/۱ درصد آن‌ها را نیز زنان تشکیل داده‌اند و بیشترین فراوانی سنی مربوط به گروه سنی ۴۵ تا ۶۰ سال (معادل ۴۴/۵ درصد) بوده است. همچنین بیشترین فراوانی پاسخگویان از نظر سطح تحصیلات نیز مربوط به

۵ سال گذشته افزایش یافته، در ۱۷/۵ درصد از خانوارهای زعفران کار نیز سطح زیر کشت زعفران در این محدوده زمانی کاهش یافته است (شکل ۴).

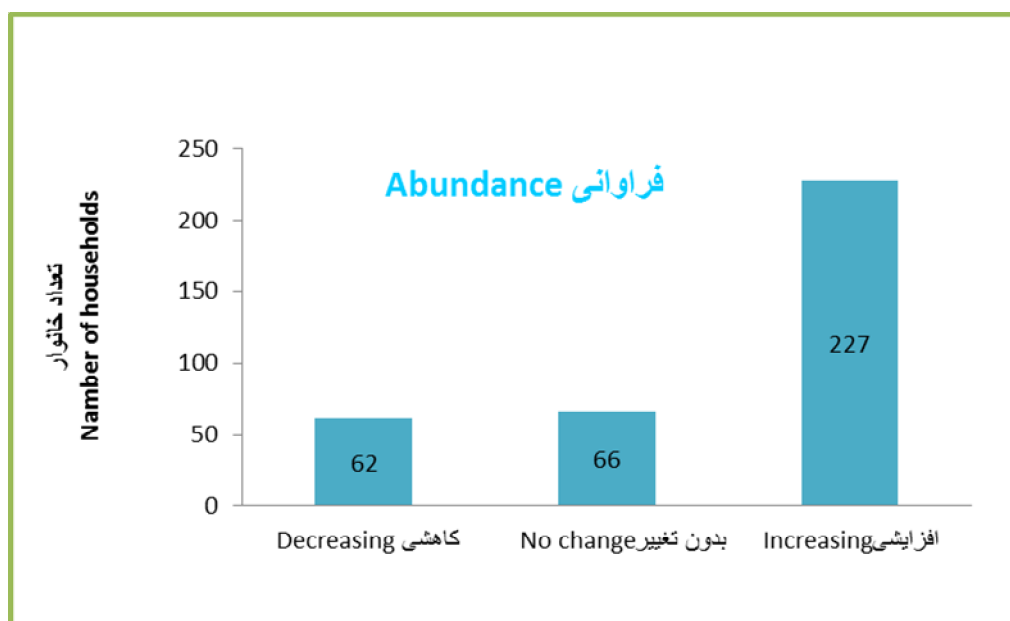
مطالعه، بیش از سایر درآمدها و در ۵/۵ درصد از خانوارهای مورد مطالعه نیز بیش از ۷۰ درصد درآمد سالانه مربوط به کشت زعفران بوده است (جدول ۲). همچنین از کل ۳۵۵ خانوار زعفران کار مورد بررسی، در ۶۳/۹ درصد از خانوارها، سطح زیر کشت زعفران نسبت به

جدول ۲. فراوانی خانوارهای مورد مطالعه به تفکیک سهم درآمد حاصل از فروش زعفران از کل درآمد سالانه خانوار

Table 2. The frequency of studied households according to the income rate of saffron sale in total annual incomes of household

درصد درآمد زعفران The incomes Percent of saffron	فراوانی frequency	درصد Percent
کمتر از ۱۱ (Less than 11)	27	7.6
11-20	29	8.2
21-30	46	13
31-40	47	13.2
41-50	50	14.1
51-60	76	21.4
61-70	60	16.9
بیش از ۷۰ (More than 70)	20	5.6
جمع کل (Total)	355	100

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

شکل ۴. فراوانی خانوارهای زعفران کار به تفکیک چگونگی تغییر سطح زیر کشت زعفران در مقایسه با پنج سال گذشته

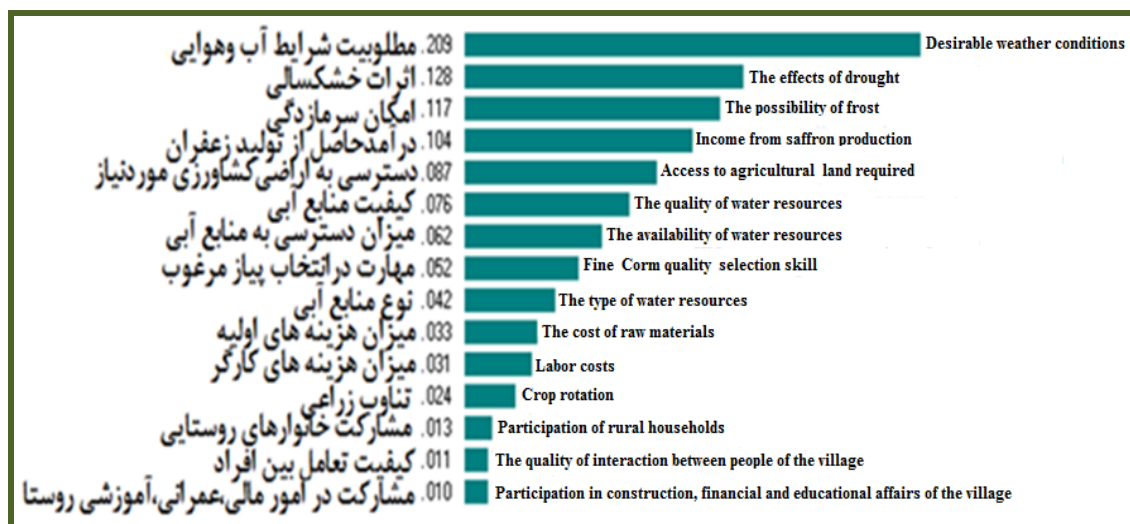
Fig. 4. The frequency of saffron grower households according to the change of area under saffron cultivation compared to last five years

(مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴) (Source: Research findings, 2015)

بیشترین درجه اهمیت و مشارکت در امور مالی، عمرانی و آموزشی با ضریب ۰/۱۰ و کیفیت تعامل افراد با ضریب ۰/۱۱، کمترین درجه اهمیت را به خود اختصاص می‌دهند (شکل ۵).

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مختلف مربوط به محدودیت تولید زعفران (جهت تعیین میزان اهمیت نسبی فاکتورهای مؤثر در محدودیت‌های تولید زعفران) نشان می‌دهد که شاخص‌های مطلوبیت شرایط آب و هوا با ضریب ۰/۲۰۹ و اثرات خشکسالی با ضریب ۰/۱۲۸

شکل ۵. وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مطرح در تعیین شدت محدودیت تولید زعفران

Fig. 5. The coefficients obtained from the couple comparison of indicators related to saffron production constraints severity

شدت محدودیت‌های تولید زعفران در سطح متوسط بوده و در این میان، از بین روستاهای مورد مطالعه، روستاهایی همچون فتح‌آباد و براكوه دارای کم‌ترین محدودیت برای کشت زعفران می‌باشند (شکل ۶).

با توجه به یافته‌های پژوهش، از بین شاخص‌های مورد توجه در بررسی محدودیت‌های تولید زعفران، شدت اثرات خشکسالی بر تولید محصول زعفران (با میانگین ۳/۹۵)، مطلوبیت شرایط آب و هوایی روستا (با میانگین ۳/۹۰) و شدت اثرات سرمازدگی بر تولید زعفران (با میانگین ۳/۸۶)، به ترتیب دارای بالاترین میانگین در خانوارهای مورد مطالعه می‌باشند (جدول ۳).

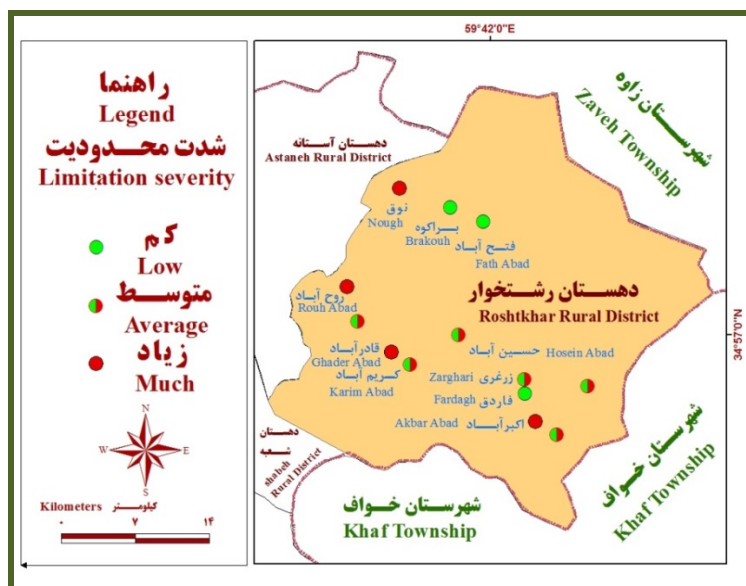
همچنین بر اساس درجه اهمیت شاخص‌های مرتبط با محدودیت‌های تولید زعفران و وضعیت آنها در خانوارهای مورد مطالعه، شدت محدودیت‌های تولید زعفران در سطح ۳۵۵ خانوار نمونه در قالب روش ترکیب وزنی محاسبه گردید که نهایتاً میانگین شدت محدودیت‌های تولید در سطح هر یک از روستاهای مورد مطالعه تعیین شده است. نتایج تحقیق مؤید آن است که شدت محدودیت در ۳ روستا از ۱۳ روستای مورد مطالعه، در سطح کم و در ۶ روستا نیز در سطح متوسط می‌باشد. از این‌رو، بر اساس یافته‌های تحقیق، روستاهای دهستان رشتخوار از نظر

جدول ۳. وضعیت شاخص‌های مورد توجه در بررسی محدودیت‌های تولید زعفران خانوارهای نمونه

Table 3. The situation of considered indices in the constraints of saffron production in studied rural households

شاخص Indices	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین Mean	ضریب تغییرات The coefficient of variation
	Very low	Low	Average	Much	Very much		
	درصد Percent	درصد Percent	درصد Percent	درصد Percent	درصد Percent		
اثرات خشکسالی Effects of drought	3.4	9	7.6	49.3	30.7	3.95	0.259
مهارت در انتخاب پیاز مرغوب Fine bulb selection skill	3.1	12.1	17.5	43.1	24.2	3.73	0.282
مطلوبیت شرایط آب و هوا Desirable weather conditions	7.3	6.8	8.7	43.4	33.8	3.90	0.297
امکان سرمازدگی Frost possibility	6.8	7.3	12.7	40	32.2	3.86	0.300
مرغوبیت خاک Soil quality	3.4	12.4	30.7	18	35.5	3.70	0.317
میزان دسترسی به منابع آبی Availability of water resources	9.9	9.6	40	15.8	24.8	3.36	0.366
کیفیت منابع آبی Water resources quality	10.1	14.4	14.1	33.8	27.6	3.54	0.369
مشارکت خانوارهای روستایی Participation of rural households	10.4	25.6	32.1	19.2	12.7	2.98	0.393
درآمد حاصل از زعفران Income from saffron production	14.9	15.5	15.2	35.5	18.9	3.28	0.407
کیفیت تعامل بین افراد روستا The quality of interaction between people of the village	13	19.7	19.7	24.8	22.8	3.25	0.415
دسترسی به اراضی کشاورزی مورد نیاز Access to agricultural land required	14.6	14.4	31	18.9	21.1	3.17	0.415
میزان هزینه کارگر Labor costs	16.6	27.6	29.3	19.4	7	2.73	0.424
مشارکت در امور مالی، عمرانی، آموزشی روستا Participation in civil, financial and educational affairs of the village	14.9	16.6	16.9	24.2	27.3	3.32	0.425
میزان هزینه‌های اولیه The cost of raw materials	21.7	28.7	22	13.5	14.1	2.70	0.492
تناوب زراعی Crop rotation	28.5	29	15.8	12.4	14.4	2.55	0.545

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

شکل ۶. پراکنش روستاها به تفکیک شدت محدودیت میزان تولید زعفران در محدوده مورد مطالعه (ترسیم:

نگارندگان، ۱۳۹۴)

Fig. 6. Distribution of villages according to limitation severity of saffron production in studied area (Drawn: Authors, 2015)

گسترش بیشتری داشته است، به طوری که در هر سال مقدار بیشتری از زمین‌های زیرکشت محصولات دیگر خویش را به زعفران اختصاص می‌دهند و در حال حاضر نیز در بیش از نیمی از روستاهای مورد مطالعه، بیشتر خانوارهای ساکن در آنها زعفران کار می‌باشند (جدول ۴).

براساس نتایج حاصل از مصاحبه با روستاییان زعفران کار، بیشتر آنها در طی دهه‌های اخیر، کاهش موجودی منابع آبی را در روستاهای خویش کاملاً درک نموده‌اند و به همین دلیل به کشت زعفران که نیاز آبی کمی دارد و از لحاظ درآمدزایی نیز حائز اهمیت است، روی آورده‌اند. لذا در طی دهه اخیر، کاشت زعفران در این دهستان

جدول ۴. فراوانی خانوارهای زعفران کار به تفکیک روستا

Table 4. Frequency of saffron planter households according to villages

نام روستا Village name	تعداد خانوار The number of households	درصد خانوار زعفران کار Percentage of saffron planter households	نام روستا Village name	تعداد خانوار The number of households	درصد خانوار زعفران کار Percentage of saffron planter households
فتح‌آباد (Fath Abad)	897	85	براکوه (Brakouh)	265	60
نوق (Nuogh)	457	25	فاردق (Fardagh)	187	55
کریم‌آباد (Karimabad)	105	40	اکبرآباد (AkbarAbad)	154	20
عبس‌آباد (Abs Abad)	205	30	مهدی‌آباد (MehdiAbad)	441	60
حسین‌آباد (HoseinAbad)	175	60	سعادت‌آباد (Sadat Abad)	623	65
قادرآباد (Gader Abad)	156	25	زرغری (Zarghari)	185	70
روح‌آباد (Rouh Abad)	108	20	مجموع (Total)	3958	57

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

به نتایج حاصل، این محصول در شرایط آب و هوایی دهستان رشتخوار کاملاً توجیه اقتصادی داشته و مهمترین محصول زراعی است که باعث تقویت ماندگاری جمعیت روستایی در دهستان شده است. در این میان روستای فتح‌آباد هم از نظر سطح زیرکشت و هم از نظر اشتغالزایی در بین روستاهای دهستان رشتخوار بیشترین سهم را دارا می‌باشد (جدول ۵).

بر اساس نتایج پژوهش، زعفران اشتغالزایی فصلی چشم‌گیری را خصوصاً در فصل پاییز در پی دارد، به گونه‌ای که توانسته است زمینه اشتغال افراد بسیاری را در این دهستان ایجاد کند. تولید محصول زعفران نیازمند سرمایه قابل توجهی نبوده و زمانی به ثمر می‌نشیند که تقریباً فصل سرماست و کشاورزان عمدتاً درگیر کار دیگری نمی‌باشند و از جهتی دیگر در این مقطع زمانی نیاز چندانی به منابع آبی روستا ندارند. به هر حال با توجه

جدول ۵. میانگین نفر روز کار در اراضی خانوارهای زعفران‌کار مورد مطالعه

Table 5. Average of day-work person in lands of studied saffron grower households.

نام روستا Village name	میانگین سطح زیر کشت خانوار زعفران‌کار (به هکتار) Average area under cultivation of a saffron grower household (ha)	میانگین نفر روز کار خانواده زعفران‌کار Average day- work person of a saffron grower household	میانگین نفر روز کار کارگران به کار گرفته شده در هر خانوار Average day- work of employed workers per household	میانگین نفر روز کار در اراضی خانوار (خانواده و کارگران مورد استفاده) Average day- work person in lands Of a household (families and workers employed)
فتح‌آباد (Fath Abad)	2.465	109	421	530
نوق (Noogh)	1	60	46	105
کریم‌آباد (Karimabad)	0.7	116	161	277
عبس‌آباد (Abs Abad)	0.545	77	53	129
حسین‌آباد (HoseinAbad)	0.525	150	124	212
قادر‌آباد (Gader Abad)	0.63	73	39	112
روح‌آباد (Rooh Abad)	0.575	89	27	116
براکوه (Brakouh)	1.445	158	253	411
فاردقی (Fardagh)	1.515	78	80	158
اکبر‌آباد (AkbarAbad)	0.305	55	50	104
مهدی‌آباد (MehdiAbad)	15.555	113	216	328
سعادت‌آباد (Sadat Abad)	1.615	83	135	218
زرغری (Zarghari)	1.67	123	164	287
مجموع (Total)	8776.28	1284	1769	3355

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

از طرف دیگر، یافته‌های تحقیق مؤید آن است که بیشترین سطوح اشتغال‌زایی در تولید زعفران، به مرحله بعد از برداشت (۱۰۰/۳۵ نفر روز کار) اختصاص می‌یابد و کم‌ترین سطوح اشتغال‌زایی در تولید زعفران، به مرحله داشت (۱۰ روز کار) مربوط می‌گردد (جدول ۶).

جدول ۶. میانگین تعداد نفر روز کار به تفکیک نوع نیروی کار در خانوارهای مورد مطالعه

Table 6. Average of day- work person according to the type of labor force in studied households

نیروی کار Work force	قبل از کاشت Before planting	کاشت Planting	داشت Maintaining	برداشت Harvest	بعد از برداشت Post harvest	مجموع (Total)
مرد (Man)	3.41	3.69	3.26	15.81	4.69	30.86
زن (Female)	0.09	1.46	0.08	9.34	6.31	17.28
پسر (Boy)	2.84	6.04	4.12	19.16	4.90	37.05
دختر (Girl)	0.04	1.25	0.03	8.67	4.79	14.78
کارگر زن (Female worker)	14.60	8.27	0	26.15	76.12	125.14
کارگر مرد (Workingman)	2.83	10.90	2.51	9.65	3.54	29.43
کل (Total)	23.81	31.61	10	88.78	100.35	254.4

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

کافی، دسترسی به اراضی حاصلخیز کافی و کیفیت خوب آب مورد استفاده برای آبیاری محصول زعفران دانست. از طرف دیگر، برخی از روستاهایی که در نیمه غربی این دهستان قرار گرفته‌اند به دلیل عدم دسترسی به منابع آبی کافی، عدم دسترسی به اراضی حاصلخیز کافی و کیفیت نامناسب آب مورد استفاده برای آبیاری محصول زعفران از سطح اشتغال‌زایی پایینی برخوردار هستند (شکل ۷).

همچنین براساس یافته‌های پژوهش، از بین روستاهای مورد مطالعه، روستای فتح‌آباد و روستای مهدی‌آباد به دلیل سطح زیر کشت بیشتر و منابع آبی کافی دارای بیشترین اشتغال‌زایی و روستاهای روح‌آباد و قادرآباد به دلیل عواملی همچون نبود شرایط مطلوب آب و هوایی، نبود منابع آبی کافی، سطح زیر کشت کم در سطح روستا، کم‌ترین اشتغال‌زایی مربوط به تولید زعفران را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۷).

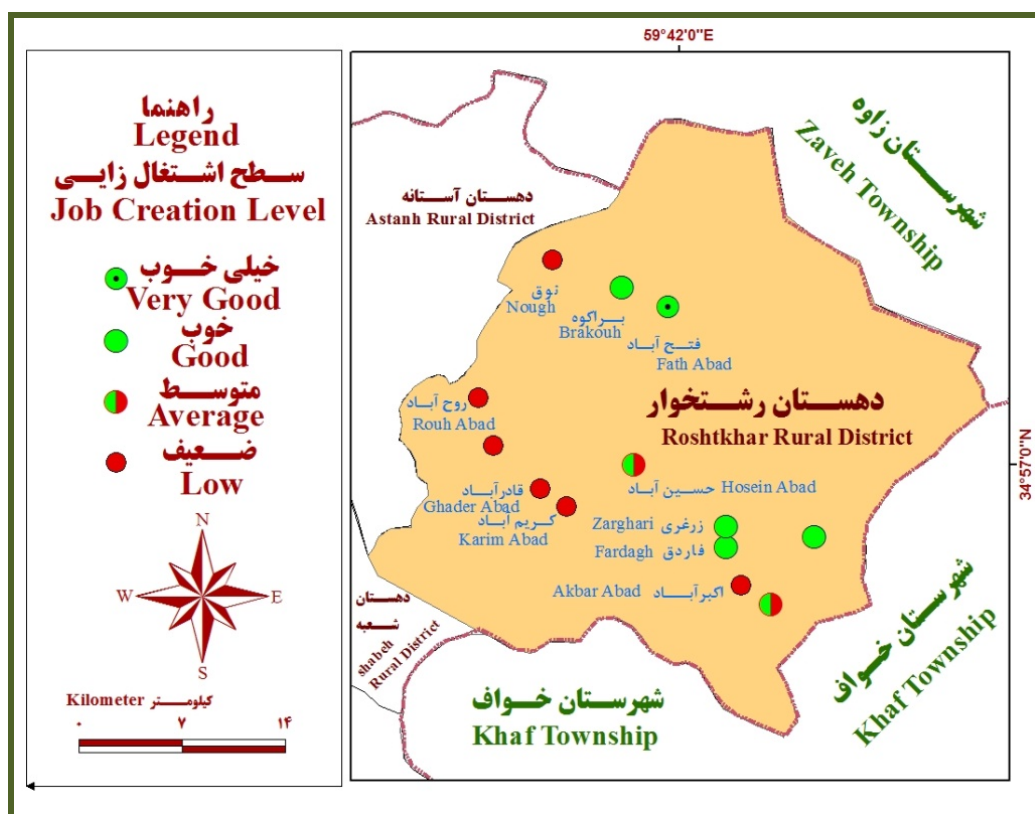
بررسی چگونگی پراکنش روستاهای مورد مطالعه به تفکیک سطح اشتغال‌زایی حاصل از تولید زعفران مؤید آن است که روستاهای واقع در نیمه شرقی محدوده مورد مطالعه از نظر میزان تولید زعفران و به خصوص اشتغال‌زایی آن نسبت به سایر روستاها از شرایط بهتری برخوردار هستند که دلایل آن را می‌توان شرایط مناسب خانوارهای ساکن در آن‌ها در دسترسی به منابع آبی

جدول ۷. برآورد میزان اشتغال سالانه تولید زعفران در روستاهای مورد مطالعه

Table 7. Estimating annual job creation of saffron production in studied villages

نام روستا Village name	میزان اشتغال (نفر روزکار) employment rate (day- work person)	نام روستا Village name	میزان اشتغال (نفر روزکار) employment rate (day- work person)
فتح آباد (Fath Abad)	451600	براکوه (Brakouh)	81900
نوق (Noogh)	74200	فاردق (Fardagh)	17800
کریم آباد (Karimabad)	14500	اکبرآباد (AkbarAbad)	4850
عبس آباد (Abs Abad)	10700	مهدی آباد (MehdiAbad)	108500
حسین آباد (HoseinAbad)	28900	سعادت آباد (Sadat Abad)	88300
قادرآباد (Gader Abad)	6100	زرغری (Zarghari)	37200
روح آباد (Rooh Abad)	3760	مجموع (Total)	928310

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

شکل ۷. پراکنش روستاها به تفکیک سطح اشتغالزایی آنها در تولید زعفران (ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۴).
Fig.7. Distribution of villages according to their job creation level in saffron production
(Drawn:Authors, 2015)

اکتفا کرد و خانوارهای زعفران کاری که اراضی زیادی را به کشت زعفران اختصاص داده‌اند از کارگران روزمزد روستای خود یا روستاهای همجوار استفاده می‌کنند. بر این اساس، با توجه به میزان اشتغال روستاهای مورد مطالعه، روستاهای فتح‌آباد و مهدی‌آباد بیشترین کارگر روزمزد را به خود اختصاص می‌دهند (جدول ۸).

از سوی دیگر، با توجه به اینکه قیمت زعفران در حال حاضر در سطح قابل توجهی می‌باشد، کشت آن در سطح دهستان گسترش یافته و توانسته است اشتغال‌زایی خوبی را برای کارگران روزمزد نیز فراهم نماید. از آنجا که فرآیند جمع‌آوری این محصول سریع می‌باشد، برای جلوگیری از کاهش کیفیت محصول تولیدی بایستی در اسرع وقت آن را جمع‌آوری نمود، بنابراین به نیروی کار خانواده نمی‌توان

جدول ۸. سطح فعالیت کارگران روزمزد و درآمد آن‌ها در فرآیند تولید زعفران به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

Table 8. Activity level of daily workers and their incomes in saffron production process according to studied villages

نام روستا Village name	میزان اشتغال برای کارگران روزمزد (نفر روزکار) Employment rate for daily workers	مجموع درآمد کارگران روزمزد در سال (به میلیون تومان) total Total income of daily workers per year (million T)	نام روستا Village name	میزان اشتغال برای کارگران روزمزد (نفر روزکار) Employment rate for daily workers	مجموع درآمد کارگران روزمزد در سال (به میلیون تومان) Total income of daily workers per year (million T)
فتح‌آباد (Fath Abad)	358669	10760	براکوه (Brakouh)	50383	1511
نوق (Noogh)	8317	249	فاردق (Fardagh)	9009	270
کریم‌آباد (Karimabad)	8463	253	اکبر‌آباد (AkbarAbad)	2278	68
عبس‌آباد (Abs Abad)	4313	129	مهدی‌آباد (MehdiAbad)	71375	2141
حسین‌آباد (HoseinAbad)	13041	391	سعادت‌آباد (Sadat Abad)	54587	1637
قادرآباد (Gader Abad)	2108	63	زرغری (Zarghari)	21265	637
روح‌آباد (Rooh Abad)	881	26	مجموع (Total)	604690	18140

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

همبستگی متوسط برقرار می‌باشد (جدول ۹). بر این اساس به نظر می‌رسد که همبستگی بیشتر این دو متغیر مستلزم بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود و گسترش بیشتر سطح زیر کشت زعفران در اراضی خانوارهای فاقد محدودیت برای تولید و در نتیجه ارتقاء بیشتر سطح اشتغال خواهد بود.

از طرف دیگر، برای بررسی ارتباط بین «شدت محدودیت‌های تولید زعفران در خانوارهای نمونه» و «سطح اشتغال‌زایی زعفران در خانوارهای ساکن در روستاهای مورد مطالعه» از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتایج تحقیق مؤید آن است که بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد. ضریب همبستگی بین شدت محدودیت تولید زعفران و سطح اشتغال‌زایی برابر با ۰/۵۰۱ می‌باشد که با توجه به منفی بودن ضریب حاصل، با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که بین این دو متغیر، ارتباط معکوس و معناداری با

جدول ۹. نتیجه آزمون همبستگی اسپیرمن در بررسی رابطه بین شدت محدودیت عوامل

مؤثر در تولید زعفران و سطح اشتغال‌زایی در خانوارهای مورد مطالعه

Table 9. Test result of Spearman correlation on investigating the relationship between limitation severity of factors affecting saffron production and job creation level in studied households

مقادیر	موارد
Amounts	Cases
-0.501	Correlation Coefficient
0.000	Sig.
355	N

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴ (Source: Research findings, 2015)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

ایجاد اشتغال از مهم‌ترین ابزارهای کاهش فقر، بیکاری و نابرابری است. در واقع، اشتغال‌زایی متوازن و متعادل از یک سو موجب افزایش سطوح درآمدی شده و از سوی دیگر سبب کاهش اختلافات درآمدی خواهد شد. با توجه به اینکه، در کشور ما فعالیت‌های کشاورزی می‌تواند نقشی پر رنگ در ایجاد اشتغال برای روستاییان داشته باشد، پژوهش حاضر با هدف تحلیل وضعیت تولید زعفران و نقش آن در اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی دهستان رشتخوار انجام گردیده است که از دهستان‌های مطرح در تولید زعفران در شهرستان رشتخوار می‌باشد. نتایج تحقیق حاضر در مقایسه با مطالعات مشابه در ارتباط با هریک از مقولات زعفران و اشتغال‌زایی قابل توجه می‌باشد. زیرا علی‌رغم وجود پژوهش‌های متعدد در هر یک از حوزه‌های فوق، در این پژوهش، هر دو مقوله با هم و به شکل تلفیقی مورد توجه بوده و به نقش و اثرگذاری تولید این محصول در اشتغال‌زایی خانوارهای روستایی توجه شده است. جمع‌بندی نتایج تحقیق مؤید آن است که شدت محدودیت تولید زعفران در روستاهای مورد مطالعه دارای تفاوت بسیار بوده است که دلایلی همچون محدودیت ناشی از دسترسی به منابع آب مورد نیاز، دسترسی به اراضی مورد نیاز، مرغوبیت خاک، کیفیت منابع آبی، از مهمترین آن‌ها به شمار می‌روند و در روستاهای فعال در کشت زعفران، تولید زعفران بر بهبود سطح اشتغال تأثیر شگرفی دارد. بر این اساس، نتایج حاصل همسو با یافته‌های پژوهشی ابراهیمی (Ebrahimi, 2009) می‌باشد که بر اساس آن، کشت زعفران نقش

مؤثری در اشتغال‌زایی، درآمد‌زایی و اقتصاد روستایی

دهستان زاوره در تربت حیدریه دارد.

با توجه به شرایط طبیعی و مناسب بسیاری از روستاهای دهستان رشتخوار در تولید زعفران، با فراهم کردن امکانات لازم و برنامه‌ریزی‌های دقیق و اصولی و به کار گرفتن نیروهای متخصص در جریان تولید بهینه این محصول، می‌توان زمینه پیشرفت و توسعه هر چه بیشتر روستاهای آن را فراهم آورد. به هر حال، بر اساس جمع‌بندی نتایج حاصل از پرسشنامه‌های روستا (نظرات اعضای شورای اسلامی روستاها یا ریش سفیدان ساکن در آن‌ها) و پرسشنامه‌های خانوار (نظرات سرپرستان خانوارهای مورد مطالعه یا همسران آن‌ها)، توجه به موارد زیر در جهت ارتقاء نقش اشتغال‌زایی محصول زعفران در خانوارهای روستایی ضروری می‌باشد:

- با عنایت به اینکه برخی از خانوارهای ساکن در روستاهای دهستان رشتخوار علاوه بر آب مناسب، دارای زمین ملکی زیادی می‌باشند و قیمت فوق‌العاده بالایی زعفران، درآمد سالانه قابل توجهی را نصیب آن‌ها می‌نماید، برای جلوگیری از خروج سرمایه‌های این گروه از خانوارهای زعفران‌کار از روستا و سرمایه‌گذاری آنها در شهرها، پیشنهاد می‌گردد که با تشویق و حمایت دستگاه‌های اجرایی ذیربط، این سرمایه‌ها در جهت ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی در داخل روستاها هدایت گردد تا از مهاجرت خانوارهای بدون زمین و آب (که برای تأمین معیشت خود به ناچار اقدام به مهاجرت از این روستاها می‌نمایند)، جلوگیری شود.
- با توجه به یافته‌های پژوهش، شدت محدودیت‌های تولید زعفران در برخی از روستاهای محدوده مورد

کشت پسته می‌باشند و بر اساس نظرات خبرگان این روستاها، پسته نیز همانند زعفران می‌تواند اشتغال‌زایی مناسبی برای این خانوارها به همراه داشته باشد، توصیه می‌گردد که ضمن اجرای پژوهش‌های لازم در این ارتباط، حمایت‌های لازم توسط دستگاه‌های اجرایی ذیربط برای توسعه کشت پسته در این روستاها مبذول گردد.

مطالعه همچون اکبرآباد نوده و روح آباد، نسبت به روستاهای دیگر بیشتر است که بر این اساس، سطح زیرکشت زعفران در آن‌ها پایین می‌باشد. از این رو، سطح ناچیز اراضی زیر کشت زعفران، اشتغال‌زایی مناسبی را برای خانوارهای ساکن در این روستاها فراهم نمی‌سازد. با توجه به اینکه این روستاها دارای خاک مناسب برای

منابع

- Afrakhteh, H., Hajipour, M., Gourzin, M., 2014. The situation of sustainable agricultural development in Iran development plans case: five-year plans after the revolution, Journal of the macro and strategic policies, Vol.1, No.1, PP. 43-62. [In Persian with English Summary].
- Aghaei, M., Rezagholizadeh, M., 2011. Iran's comparative advantage in production of saffron. Journal of economics and agriculture development, Volume 25, No.1, PP.121- 132. [In Persian with English Summary].
- Akbarzadeh, J., 2003. Factors affecting the export of Iranian saffron, Master's thesis, field Agronomy, University of Zabol. [In Persian with English Summary].
- Amini, A.R., Falihi, N., 1998. Check of investment in agriculture. Journal of Planning and Budget, No. 33, PP.95-120. [In Persian with English Summary].
- Anonymous, 2006. Winning back saffron market. Iran Daily Newspaper, Mon, Jan 23. [Available on WWW:URL:<http://www.iran-daily.com/1384/2482/html/pdf.htm>]
- Deller, S., Sumathi, N.R., Marcouiller, D., 1993. Regional Economic Models for the State of Wisconsin: An Application of the MicroIMPLAN Modeling System, Center for Community Economic Development.
- Ebrahimi, A., 2009. Role of Saffron Production in Rural Economy) Case Study: Zaveh Rural district in Zaveh County), M.A. Thesis of Faculty of Humanity Sciences, Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian].
- Esmailpour, A., Kardovani, P., 2010. Role of Agricultural Products, especially Saffron in Rural Development of Kashmar County (A Case Study: BalaVelayat Rural district), Sarzamin Geographical Quarterly, Vol. 7, No. 26, PP. 31-51. [In Persian with English Summary].
- FalSoleiman, M., Sadeghi, H., Gholami, Z., 2013. Investigation of Socio-Economic Effects of Strategic Products on Rural Development, Geographical Studies of Arid Areas Journal, Vol. 3, No. 12, PP. 41-63. [In Persian with English Summary].
- Farahani, H., Javani, K., Karami Dehkordi, E., 2012. Socio-Economic Stability Analysis of Saffron Production and its Effects on Rural Development (A Case Study: BalaVelayat rural district of Torbat Heydarie County), Journal of Space Economic and Rural Development, Vol. 1, No. 2, PP.95-112. [In Persian with English Summary].
- Iran Customs Administration, 2014. Agricultural statistics, Tehran. (In Persian).
- Jihad-e-Agriculture Management of Roshtkhar County, 2013. The report of the situation of Saffron cultivation in Roshtkhar County.
- Jihad-e-Agriculture Organization of Khorasan Razavi province, 2012. Report on agronomic research for saffron. (In Persian).
- Kamyabi, S., Habibi Nokhandan, M., Rouhi, A., 2014. Investigation of Impact of Climatic Factors Affecting the Cultivation of Saffron by using Analytical Hierarchy Process (AHP) (A Case Study: Rural Areas of Roshtkhar County), Journal of Saffron Agronomy and Technology, Vol. 2, No. 1, PP.75-90. [In Persian with English Summary].
- Karim, M.H., Safdarinahad, M., Amjadipour, M., 2014. Agricultural Development and Resilience Economy as an Alternative for Oil, Strategic and MacroPolicy Quarterly, Vol. 2, No. 6, PP.103-127. [In Persian with English Summary].
- Khorasan Razavi Governorship, 2015. State Divisions of Roshtkhar County. [In Persian].
- Kouchaki, A., 2013. Saffron Agricultural Studies in Iran: Past Trends and Future Perspective, Journal of Saffron Agronomy and Technology, Vol. 1, No. 2, PP. 3-21. [In Persian with English Summary].
- Lau, L.J., Yotopoulos, P.A., 1972. Profit supply and factor demand functions". American Journal of Agricultural Economics, Vol.1, No. 54, PP. 11-18.
- Malczewski, J., 1999. GIS and multicriteria decision analysis, John Wiley and Sons INC, New York.

- Masomzadeh Zavareh, A., Ebrahimi, A., Shamsi, J., Dehnavi, K., 2013. Operationalizing Plan for Iran's Saffron Product, Journal of Saffron Agronomy and Technology, Vol.1, No. 2, PP. 39-68. [In Persian with English Summary].
- Mousavi, N., Yazdani, S., Rezaie, M.R., 2009. Effects of globalization on agricultural export: case study of saffron, journal of agricultural economics research, Volume 1, No.2, PP.43-60. [In Persian with English Summary].
- Nikoui, A.R., Bagher, A.A.GH., Soleymanipour, A., Shirvanian, A.A.R., Zare, Sh., Nemti, A., Ebrahimian, H.R., 2007. Investigation of sugar beet employment value In Iran, Journal of sugar Beet, Vol. 23, No. 1, PP. 93-108.[In Persian with English Summary].
- Rezapour, S., Mortazavi, S.A., 2010. Studying globalization impact on export demand and supply of saffron, Journal of agricultural economics, volume 4, No.3, PP. 153-169. [In Persian with English Summary].
- Sabour Bilandi, M., Vadie, A., 2007. Economic Analysis of Saffron and its Effects on Farmers' Income, Sixth Conference of Agricultural Economics, Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian].
- Sadeghi, B. 2008. Strengthening the bases of sustainable saffron cultivation in Iran, Jihad-e-Agriculture Organization of Khorasan Razavi province. (In Persian).
- Sadeghi, B. 2012. Effect of corm weight on Saffron flowering, 4th International Saffron Symposium, Kashmir, India.
- Salami, H., Ansari, V., 2009. The Role of Agriculture in Job Creation and Income Distribution: A path Decomposition Analysis, Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research, Vol. 2, No. 40, PP. 1-20.[In Persian with English Summary].
- Shahvali, A., 2004. The effects of monetary policies and fiscal of government investment and export of value added in agriculture, Master's of agriculture economic, college of agriculture, Shiraz University. [In Persian with English Summary].
- Taghdisi, A., Jamini, D., Moradi, N., 2012. Investigation of Employment and Unemployment Trend in Sahneh County during 1996-2006, Spatial Planning Journal, Vol. 1, No. 3, PP. 81-106. [In Persian with English Summary].

**Investigation of saffron role in job creation for rural families
(Case study: Roshtkhar Rural District)**

Sadegh Asghari Lafmejani^{1*} and Ali Eizadi²

1. Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Department of Geography, University of Zabol.
2. MA Student of Geography and Rural Planning, Department of Geography, University of Zabol.

*Corresponding Author E-mail: Asghari2750@yahoo.com

Received 2 November 2015; Accepted 27 April 2016

Abstract

With regard to the fact that production of saffron requires little capital and expertise and also as its high price may be the best way to earn income in rural areas, the present study aims to investigate saffron role in job creation for families residing in Roshtkhar Rural District. This is a descriptive-analytical research of which the field studies were carried out at the village level and family. According to the total number of households in selected villages and Cochran formula, 355 saffron grower households as household sample size was calculated. To conduct research, in addition to documentary studies and the initial visits of fields, a wide range of indices appropriate to the circumstances of villages under study were determined. Then, the data collection was carried out based on selective indicators using questionnaires on villages and families. In this study, the validity of measurement tools (questionnaires), by University professors, experts and managers of rural development was determined. The reliability of the questionnaires was evaluated using Cronbach's alpha test. To analyze the data, the statistical and spatial analyses as well as the softwares of Expert choice, SPSS and ArcGIS were used. The findings of the study revealed that saffron production highly affects the improvement of job creation in villages of Roshtkhar Rural District, and this motivates the families as an incentive to stay and live in the mentioned area. Therefore, it seems essential to set the stage for higher saffron production in these rural areas through adopting appropriate strategies.

Keywords: Saffron, Job creation, Rural families, Roshtkhar Rural District.